

CSENDES CSABA

Rokkant, elbizott, ébező ország

Az ógörög mondák Midász királyát két dologgal verték meg az istenek. Az egyik: érintésére minden arannyá vált. A hüvelykje, mutatója közé csippentett falat kenyér, a szájához emelt kupa bor, a tálról fölmarkolt sült ürücomb...

Magyarországon kevesebb mint tízmillió ember él a kilencmillió háromezerezer hektár területen. Ennek a területnek a négyötöde „színarany”. Mezőgazdasági művelésre kiválóan alkalmas. Helyette legalább másfél millió, munkavállalói korban levő magyar ember munka nélkül, segélyekből, fekete munkából, alkalmi munkából, rokkantnak nyilvánítva vagy testileg-lelkileg elnyomorodva, tengődve, lézengve várja az élet múlását Magyarországon.

A hasztalan aranycsinálás képessége mellett a hiú Midász király másik büntetéseként számárfülei nőttek. Amelyeket a király – aki képtelen volt szembenézni a tükör mutatta valósággal – a világ elöl mindenféle nevetséges fejedőkkel remélt elrejteni.

Magyarország, egyre hosszabb számárfüleit még tizenkilenc-húsz évvel a szocialista tervgazdálkodási rendszer bukása után is Lenin-sapka alá dugdosta, s ordított, ha valaki a fejfödőt a fejről le akarta billenteni, hadd legyen végre mindenki tisztában a nevetséges és szomorú valóval.

Lássuk hát Magyarország „aranyát” s vele együtt csúf „számárfüleit”! Feltételezésünk az, hogy a magyar népesség egyre gyorsuló ütemű fogyása, az emberek riasztó testi-lelki egészségi állapota, Magyarország lakóinak Európa szívében az Európai Uniói lakóinak átlagához képest rövidebb élethossza, a magyar nemzetgazdaság erőtlensége, az állam szegénysége, eladósodottsága mind-mind annak a következménye, hogy Magyarország képtelen gazdálkodni azokkal az „aranyáival”, erőforrásaival, amelyekkel kitűnő termőföldjei és külföldre kerülve a világ változásaihoz nyomban alkalmazkodni képes munkavállalói által rendelkezik. (N. b. Ki ne emlegetné összekacsintós büszkeséggel, hogy külföldön a magyart arról ismerik meg, hogy noha utolsónak megy be a forgóajtón, valahogy mégis elsőként jön ki.)

Magyarországnak szembe kell néznie a ténnyel, hogy tartós felemelkedésének egyetlen helyes és járható útja van. Fejlődéséhez arra kell támaszkodnia, azt kell használnia, amije van. Kiváló minőségű földjein, a lehető legmagasabb szinten felkészített munkavállaló polgárai által, a világban a „fekete aranyánál”, azaz a kőolajnál is sokkal értékeesebb gabonát, húst, zöldséget, gyümölcsöt, tejet termelni, s azokból kiemelkedő minőségű, magasan feldolgozott, nagy hozzáadott értékkel bíró élelmiszereket előállítani.

Meglehet, a keresztény időszámítás szerinti harmadik évezredét a Föld nevű bolygón az éhség évezredének fogják elnevezni. „Már kétmilliárd ember kötöz itt...”, így számlálta alig hetvenhárom éve József Attila a Föld lakóit. A *kétmilliárdból* azóta *bétmilliárd* ember lett. A harmadik évezred második évtizedének kezdetén a Földön több az alultáplált és éhező ember, mint ahányan hetvenhárom éve, József Attila említett verse megszületésének esztendőjében glóbuszunkon összesen (kétmilliárdan) éltek. Az élelmiszer és az ivóvíz értéke soha

[*Látlet*]

nem látott magasságokba emelkedett, s nem kell hozzá jósnak lenni, hiszen előre látható, ahogyan nő a Föld lakossága – már hétmilliárd! –, úgy nő az éhezők, szomjazók száma, s úgy nő velük együtt az élelem és az ivóvíz értéke.

A világ úgyszólván valamennyi országában folyamatos élelmiszer-áremelkedés tapasztalható. Mindez tovább növelheti a jó minőségű magyar termőföldek, a mezőgazdasági termékeket feldolgozó hazai ipar, mint a feldolgozóipar számára alapanyagot termelő magyar agrárgazdaságok értékét, együttesen pedig a magyar nemzetgazdaság erejét.

A TERMŐFÖLD FOGY, AZ ÉHEZŐK SZÁMA NŐ

„*Nevetséges vagy inkább szomorú dolognak kell-e mondani, ha valaki nagyszámú gulája* (értsd gulyája. A szerk.) *s tölt gabonavermei mellett is koplal vagy szinte ében hal?*” – kérdezte 1829-ben Széchenyi István a *Hitel* című értekezésének bevezetésében. A kérdés – az időközben eltelt száznyolcvan év ellenére – sajnos Magyarországon időszerűbb, mint valaha.

Európa szívében egyedül Magyarországnak akkora a termőterülete, hogy legkevesebb ötvenmillió ember táplálékát lehetne évről évre megtermelni a jelenlegi termelési színvonalon is. És akkor azzal a ténnyel nem számoltunk, hogy a magyar mezőgazdaságnak mind a földhasználati hatékonysága, mind a munka hatékonysága elmaradt az Európai Unió átlagtól.

Helyette Magyarországon is évente legalább háromszázezer alultáplált gyermek nevelkedik. Ha hozzávesszük, hogy ez a háromszázezer gyermek leginkább azért alultáplált, mert szülei is szűkölködnek a kenyérben, akkor nem túlzó a megállapítás, miszerint Magyarországon naponta legalább egymillió ember kél és fekszik korgó gyomorral... Mindez a csökkenő lélekszámú Magyarország népességének immár több mint egy tizedét jelenti!

Az éhezésben, nélkülözésben felnövő gyermekek aztán sem fizikailag, sem szellemileg nem lesznek képesek felnőttként sem megélni a teljes életet. Fizikailag, lelkileg egyaránt beteges, gyöngé emberekként segélyezésre, gyámolításra szorulnak egy életen keresztül. A lehetségesnél sokkal kevesebb, értékteremtő, a közösséget is gyarapító, munkában töltött év, az egészségügyi ellátás, a segélyezés hosszabb-rövidebb életen át összeadóó együttes bevételestései és a rendszeres munkára képtelen polgárookra fordított állami kiadások összege a sokszorososa mindannak, amibe a gyermekek egészséges táplálása kerülne.

És Magyarország nemcsak ember „aranyával”, de természeti adottságai „aranyával” sem tud mit kezdeni. Az egyetlen, megújíthatatlan termelőeszköz, a termőföld, évről évre herdálódik, zsugorodik, noha az ország határai Trianon óta számottevően nem változtak.

Az éhség évezredének második évében (2002) Magyarországon 7,78 millió hektár a termőterület. Ebből 2002-ben 1,75 millió hektár pedig művelés alól kivett terület. A nem reprodukálható (!) termőterület mérete pedig évről évre csökken. Pusztán az utóbbi két évben (2009 és 2010) a művelés alól kivont terület 14%-kal nőtt, s mindez a termőterület 3 százalékos csökkenéséhez vezetett.

Mi az a pár ezer hektár a milliókhoz képest, kérdezi bárki. Az utóbbi négy évben 21 484 hektár termőterület került ki örökre a magyar agrárgazdálkodásból. 344 ezer tonna búza (4 t/ha), 344 millió kiló búza teremhetett volna azon „csekély” a darabka földön. Éppen elegendő, ha tetszik, 500 millió egykilós veknihez, amelyből hetente egy-egy jutott volna egy éven át a csecsemőtől az aggastyánig minden magyar embernek.

Vagy 520 ezer tonna kukorica (6 t/ha) termett volna négy esztendő alatt ezen a „darabka” földön. 520 millió kiló tengeri, amelyből a háztáji tyúkudvarokban is fölnőtt volna legalább 250 millió rántani való csibe. Jutott volna egy éven át havonta kétszer egy-egy egész rántani való minden magyar embernek, a csecsemőtől az aggastyánig. Pusztán ezen a „darabka” művelésből véglegesen kivont „pár ezer” hektár termőföldön.

Mindez egyetlen tétel, egyetlen sor a Földművelési Minisztérium 2009. évi agrár-jelentésében. Ugyanebben a jelentésben szerepel az is, miszerint 2009-ben, Magyarország földhasználati nyilvántartásában – Európai Unió tagságának 4. esztendejében! – 6,81 millió hektár termőterület földhasználati adata szerepelt. 2009-ben 1 millió hektár termőföld használatáról a Magyar Állam nem rendelkezett megbízható adattal.

A mezőgazdasági művelés számára végérvényesen elveszett, intenzív kultúrákkal művelt földek mellett tovább csökkenti a Magyarországon előállítható agrártermékek mennyiségét a kertek, gyümölcsösök, szőlőterületek folyamatos csökkenése is.

Az 1990 óta eltelt húsz év alatt, 1990 óta a kertművelésbe vont területek közel a negyedére csökkentek. Abban az 1990–2010 között a kertművelésből kiesett 250 ezer hektárnyi kertben, hektáronként csak mérsékelt, évi 2 millió forint termelési értékű zöldséggel (káposzta, paprika, paradicsom stb.) számolva is legalább 5000 milliárd forint értékű zöldség teremhetett volna.

Ugyanígy, két évtized alatt csak azon a termelésből „eltűnt” 1700 hektár gyümölcsösben nem termett meg – minimális évi átlagterméssel számolva is – legalább 68 millió kiló alma (40 tonna/ha), amelyből jutott volna minden évben minden magyar ember számára 6,8 kiló. Mi az a szatyor alma, kérdezheti az olvasó? Hiszen egy-két almát még az is meg tud enni, aki különösebben nem szereti a gyümölcsöt. Úgyhogy egy szatyor alma elfogy pár nap alatt, azzal a hat-hét kiló alma úgyszólván mindegy, van vagy nincs. Mindez akár igaz is lehetne, ha nem tudnánk, hogy húsz év alatt Magyarországon az almatermelés majdnem megfeleződött.

2009-ben már csak 575 ezer tonna alma termett, ebből pedig ha mind itthon is maradt volna, sem jutott volna több, mint fejenként 57,5 kiló, ami alig több, mint heti 1 kiló alma. Így nézve pedig az „eltűnt” 6,8 kiló/fő/év alma már nem is olyan csekély mennyiség. Az éves (12 havi) almafogyasztás fejenként közel kéthavi mennyiséggel csökkent!

Ám sajnós, ennyi alma nem jutott mindenkinek. Magyarországon a fejenkénti éves gyümölcsfogyasztás a harmadik évezred első évtizedének végén 40 kiló körüli volt. Ennek tudatában a fenti adatok persze még inkább elgondolkodtatók.

PUSZTULÓ KERTEK – ELHÍZÓ NÉPESSÉG

Az almatermelés megfeleződése pedig szinte semmiség a többi gyümölcs termelésének visszaeséséhez képest. Körtéből, szilvából harmada, cseresznyéből negyede, málnából ötöde terem a húsz évvel ezelőtt termelt mennyiséghez képest.

A szőlőskertek területének majd’ a fele húsz év alatt úgy tűnt el, hogy az állam egyszer azért fizetett a gazdának, ha szőlőt telepített, máskor meg azért, ha hajlandó volt fejszét emelni szőlőtőkéire... A szőlőtermesztésből „eltűnt” 55 700 hektáron termett volna legalább 55 700 000 kiló szőlő (2 tonna/ha). Jutott volna belőle minden magyar asztalára 10–12 kiló belőle.

[*Látlet*]

Apróság, legyintheünk, s legyintünk is ezekre a számokra. Hiszen a piac diktál, hangzott az érvelés egészen a közelmúltig szinte mindenhol. Ám a munkaigényes zöldség- és gyümölcsstermesztés, kertművelés drámai csökkenése következtében munkanélkülivé vált százezrek, a kedvezőtlen irányba változó táplálkozási szokások, feltételezésünk szerint szerepet játszanak a népesség egészségi állapotának ijesztő mértékű romlásában, a magyar államháztartás elképesztő méretű elszegényedésében.

Abban, hogy Magyarországon évente 60 ezernél több új rákbeteget diagnosztizálnak, s közülük több mint 30 ezer beteg meg is hal, a táplálkozásnak, a munkanélküliséggel együtt járó életvezetési problémáknak, az általuk gerjesztett romboló hatású stressznek is szerepe van még akkor is, ha közvetlen összefüggés nem mutató is ki az agrárgazdaság hanyatlása és a rákbetegségben szenvedők számának ugrásszerű emelkedése között.

1989-ben majdnem minden hatodik munkavállaló (837 ezer fő) a föld által, a mezőgazdaságban talált munkát. Húsz évvel később, 2009-ben a magyar agrárium már csak 175 ezer ember számára jelentett munkát. Magyarország közel 700 ezer mezőgazdasági munkahelyet veszített az elmúlt évtizedben. Mindez a fentebb részletezett módon legkevesebb fél millió családot érintett.

Az, hogy Magyarországon az élelmiszerek egy főre jutó éves fogyasztása 1989 óta mintegy négy százalékkal csökkent, akár öröndetes tény is lehetne. Hiszen ezzel együtt vagy ennek következtében (?) kevesebb kalóriát is veszünk magunkhoz.

Igen ám, de önbecsapás, ha a fenti számokból azt a következtetést vonjuk le, hogy egy ország szembenézett önmagával, és fogyókúrázik! Éppen ellenkezőleg. A számok mögött megbúvó tények szerint az ország tovább betegedik.

A magyar népesség 18 százaléka, majdnem minden ötödik (!) ember elhízott. Magyarország népességének több mint harmada (!), 34 százaléka túlsúlyos. Mindez elviselhetetlen fizikai, lelki terhet ró az egyénekre. Rövidebb aktív élettartam. Rövidebb egészségesen töltött élettartam. Csökkenő családi bevételek („jó” esetben fizetés helyett táppénz, rosszabb esetben munkavesztés, rokkantosodás, fizetés helyett segély, még rosszabb esetben kiesett családtag, halál), növekvő családi kiadások (gyógykezelés), beteg, csonka családban felnövő, ún. hátrányos, halmozottan hátrányos körülmények által gerjesztett stresszben felnövő gyermekek állnak az egyik oldalon. Csökkenő állami bevételek (munkából kieső adóbefizető munkavállaló), növekvő állami kiadások (segélyezés, egészségügyi kezelés költségei) állnak a másik oldalon.

Ha elfogadjuk a tény, hogy az elhízás betegség, a túlsúly pedig az elhízáshoz vezető tünet, akkor megállapítható, hogy a magyar népességnek legalább a fele – pusztán testsúlyánál fogva – beteg vagy betegségközeli állapotban él.

Miközben közismert a zöldségeknek, gyümölcsöknek az egészséges táplálkozásban betöltött szerepe, Magyarországon a zöldség- és gyümölcsstermelés 1989–2009 között a húsz évvel korábbinak a töredékére csökkent.

De térjünk vissza az „arany” számbavételéhez!

ELHERDÁLT GAZDAGSÁG, SZEGÉNYEDŐ ORSZÁG

A mezőgazdasági művelésből végleg kivont termőföldek területének növekedése, a kertek, gyümölcsösök, szőlőterületek csökkenése és a növénytermesztés belső szerkezeti

arányainak eltolódása, mint láthattuk, drámai változásokat idézett elő a hazai zöldség- és gyümölcsstermesztésben, állattenyésztésben.

A jelentős mennyiségű élőmunkát igénylő növénytermesztési, állattenyésztési és mezőgazdasági termékfeldolgozó ágazatok termelésének folyamatos zsugorodása jelentős mértékben okozója annak, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma elképesztő mértékben csökkent (s így feltehetően oka annak is, hogy a hazai munkanélküliek száma jelentősen növekedett). A mezőgazdaságnak a bruttó hazai termék (Gross Domestic Product – GDP) előállításában elfoglalt helye pedig egyre csekélyebbé válik.

Az elmúlt húsz évben „elveszett” egymillió magyar munkavállaló közül mintegy 700 ezer a mezőgazdaságban foglalkoztatottak közül került ki. Ezt a 700 ezer munkahelyet pedig az ipar akkor sem volna képes pótolni, ha Európa autógyárai egyszerre úgy döntenének, hogy mindannyian Magyarországra telepítik összeszerelő üzemüket.

Az éves bruttó hazai termék (GDP) alig két (!) százalékát (cca. 550 milliárd forintot) képes Magyarország a termőföldjein előállítani. Ha a közel 7 millió hektár termőföldnek a felét a magyar mezőgazdaság kertgazdálkodásban hasznosítaná, azon a 3 és fél millió hektáron – a holland kertészet jövedelmezőségét, termelési hatékonyságát még meg sem közelítően is – akkor is legalább 2 millió forint/ha/év értékű zöldséget, gyümölcsöt lehetne megtermelni. És kert-Magyarországon már ebben az esetben is a mezőgazdaság adná az éves bruttó hazai termék több mint egynegyedét (7 ezer Mrd Ft/év). A termőföld ilyen intenzív művelése pedig annyi munkáskezet igényelne, hogy Magyarország, a 11 százalékoshoz közelítő munkanélkülisége, az elsősorban az észak-magyarországi és az észak-alföldi falvakat elnéptelenítő migráció és munkaerő exportot jelentő emigráció helyett munkaerő importra szorulna.

És akkor a szántóföldeken megtermelt gabonafélék értékéről, a hús- és tejtermelésről, valamint a növényi és állati alapanyagokat a lehető legmagasabb szinten feldolgozó, magas hozzáadott értékkel bíró élelmiszeripari termékek értékével még nem számoltunk.

A magyar termőföldterület kevesebb mint felén gazdálkodó Ausztriában (és akkor az osztrák és a magyar földek közötti minőségi különbségeket még nem is említettük) a földek közel egyötödét organikus módon művelik. Az organikus élelmiszerek iránti kereslet folyamatosan nő Európában, a kínálat nem képes lépést tartani a fizetőképes kereslet növekedésével. Mindeközben Magyarországon alig százezer hektáron folyik organikus agrárgazdálkodás.

Évről évre mind kevesebb az öntözött mezőgazdasági terület is. Pusztán 2010-ben, az előző évihez képest (2009) öt százalékkal csökkent az öntözött terület, amely kevesebb mint 170 ezer hektár földet jelent. Magyarországon a vízjogilag engedélyezhető területeknek csak alig egyötödét (22 százalék) öntözték.

A kertgazdálkodással megtermelt organikus élelmiszeripari alapanyagok (zöldségek, gyümölcsök, fűszernövények), és a lehető legmagasabb hozzáadott értékkel bíró élelmiszerek előállítása egyszerre lehetne kedvező hatással a GDP növekedésére, a munkanélküliség csökkentésére, a magyar népességnek a táplálkozással összefüggésben álló egészségi állapotára.

A jelenlegi rendkívül alacsony termelési érték, a GDP 2,2 százalékát jelentő cca. 550 milliárd forintnyi mezőgazdasági termelés is rögtön többnek tűnik, ha tudjuk, hogy Magyarország a harmadik évezred első évtizedének utolsó éveiben s a második évtized következő éveiben is évente a bruttó hazai termék összegének 4–5 százalékát kénytelen államadósága

[*Látlet*]

törlesztésére fordítani. Vagyis 2009-ben Magyarország az itthon megtermelt valamennyi zöldség, gyümölcs, hús, tej, gabona értékének több mint dupláját fizette ki adósságai törlesztése fejében. Ugyanez történt 2010-ben, ugyanez fog történni 2011-ben és a következő egy-két évtizedben ezek az arányok – a 2002–2010 közötti kormányok hitelfelvételeinek következményeként – csak rendkívüli erőfeszítések eredményeképpen tudnak Magyarország számára kedvező irányba változni.

A hazai állatállomány és állati termék előállításának csökkenésével együtt csökkent – közel egy tizedével! – a személyenkénti átlagos napi fehérjefogyasztás is. A fehérjefogyasztás ilyen mérvű csökkenésének számos oka között feltehetően a munkanélküliség és az azzal járó elszegényedés is fellelhető.

Az 1960-as évet 100-nak vevő fogyasztói árindex az 1989–2009 között eltelt húsz éve alatt 1331 százalékkal nőtt.

Mindeközben az élelmiszerek fogyasztói ára az általános árindexnél 25 százalékkal gyorsabban, 1356 százalékkal nőtt. Abban az országban, ahol joggal feltételezhetnénk, hogy természeti adottságaiból eredően minden magyar ember asztalára jut nap nap után jó minőségű táplálék és ivóvíz.

Az elszegényedés és a magyar emberek egészségi állapota közötti összefüggések feltárása, az elszegényedés megállítása, az ország egészségi állapotának javítása időt, következetességet, szívósságot, kitartást, nemzeti egyetértés igénylő feladat. A Midász-fülek eltakarása sokkal könnyebb. Jól példázza ezt az alkoholizmus problémakörének kezelése.

1989-ben a statisztikusok 600 ezerre becsülték a magyar alkoholisták számát. Mindeközben az egészségügy 60 ezer nyilvántartott alkoholbeteget tartott számon. 1995-ben pedig már több mint 1 millióra becsülték a szakemberek az alkoholisták számát, az egészségügyi „reformok” (lásd Bokros-csomag) hatására a nyilvántartott alkoholbetegek száma 54 ezer lett.

1996-ban változtattak a becslések és módszertanán. Így aztán a következő tíz év alatt 2005-re felére zsugorodott mind a becsült, mind a nyilvántartott alkoholisták száma.

A pszichiátriai felnőtt beteg gondozás nyilvántartásának módszertana nem változott. 1989-ben 900 ezer fő volt a betegforgalom. 2005-ben 1 millió 431 ezer fő.

2010-ben közel 800 ezer rokkant nyugdíjas élt a tízmilliós Magyarországon, közülük 350 ezren még munkaképes korban. Összehasonlításképpen: az 5,7 millió lakosú Szlovákiában a rokkant nyugdíjasok száma 27 ezer fő.

Az Európai Unió átlagához képest a magyar férfiak 6 és fél, a magyar nők 4 és fél évvel rövidebb ideig élnek. A harmadik évezred második évtizedének első évében pedig a 45–65 év közötti magyar férfiak halálozási aránya magasabb, mint az 1930-as években volt.

Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

A piaci önszabályozás mindenhatóságának mítoszát vagy annak egy jelentős részét, a 2008-ban kezdődött világgazdasági válság maga alá temette. Magyarország, a magyar gazdaság, társadalom fölvázolt helyzete nem a világgazdasági válság következménye.

A hasztalan „aranycsinálás” képessége Magyarországot sokkal régebben sújtja.

Részint annak, a válságot megelőző két évtizednek a következménye, amely Magyarországon, a térség többi országaihoz hasonlóan az úgynevezett átalakulás évtizedei voltak. Részint a két évtized nyomorúságának okozója is valójában az a kommunista diktatúra (1949–1989), amely akkora gazdasági, társadalmi és erkölcsi csődtömeget ha-

gyott maga mögött, amelytől Magyarországnak azóta sem sikerült megszabadulnia. És amely csódtömeggel – Midász második büntetéséhez hasonlóan – képtelen azóta is szembesülni.

Állami beavatkozás nélkül Magyarország sem lesz képes talpra állni. Ehhez a talpra álláshoz először meg kell ismernünk saját helyzetünket, fel kell tárnunk az ország társadalmának, gazdaságának valós állapotát. Megbízható, településekre lebontott adatokra van szükség a népesség helyzetéről, a fölhasználható természeti erőforrások mibenlétéről, a lehetséges belső piacokról, a külső piacok igényeiről, az oda jutás lehetőségeiről.

A természeti erőforrásokra, a századok alatt fölhalmozódott termelési tapasztalatokra építve, azokat megújítva, az állam segítségnyújtásával, mezőgazdasági mikroállalkozások tízezreivel lehet helyreállítani a hagyományos mezőgazdasági termelést, amely – ha például megszünteti az igazi versenyt ellehetetlenítő élelmiszer-kereskedelmi láncok ámokfutását – a nyugati farmerekhez mért rendkívül szerény lehetőségei ellenére is jövedelmezővé válhat.

CSENDES CSABA (1955) újságíró, volt televíziós és rádiós szerkesztő.